

Salvador Dalí'nin Edebiyat Dünyasıyla İlişkileri

İspanya'nın Katalonya bölgesinde Figueres kentinde 1904'te doğan Salvador Dalí'nin edebiyatla ilişkisi daha lise yıllarındayken, oradaki Şehir Tiyatrosu'nda arkadaşlarıyla 1919'da açtıkları bir resim sergisi sırasında kişisel izlenimlerini yazmasıyla başlar. 1922'de Barcelona'da bir resim yarışmasında *Çarşı* adlı bir tablosuyla birincilik kazanması üzerine Madrid'de Güzel Sanatlar Akademisi'ne giden Dalí, burada Residencia de Estudiantes'te (Öğrenci Evi) Luis Buñuel ve Federico Garcia Lorca'yla tanışır. Bu tanışmayla başlayan dostlukları üçü için de çok önemlidir. Dalí'nin Lorca'yla dostluğu bir çeşit aşk ilişkisine dönüşür. Buñuel'le gerçekleştirdiği *Un Chien Andalou* ve *L'Age d'Or* filmleri, hem gerçeküstücü akıma katılmasını sağlar hem de onun sayesinde, akımın Fransa'da yaşayan en ünlü temsilcileri André Breton, Paul Éluard ve Max Ernst'le tanışır.

Lorca'yla dostlukları, şairin Franco'cu faşistler tarafından 1936'da öldürülmesine kadar sürer. Bu arada Lorca'nın *Mariana Pineda* adlı oyununun yazılmasında Dalí'nin de katkısı vardır. Lorca ise 1926'da "Salvador Dalí'ye Övgü" adlı uzun bir şiir yazmıştır. Madrid'deki Öğrenci Evi yıllarında Buñuel'in girişimiyle, hafta sonları bir arkadaşlarıyla beraber Toledo'ya yaptıkları geziler sonunda "Toledo Birliği" adlı bir grup oluşturduklarını biliyoruz. Bu grupta Pepin Bello, Rafael Alberti, Sánchez Ventura, Augusto Centeno, José Moreno Villa gibi yazar ve sanatçılar da vardı.

1926'da Paris'e ilk gelişinde Katalan ressam Miró onu Picasso'yla ve dönemin diğer birçok ünlü yazar ve sanatçısıyla tanıştır. Dalí'nin o dönemdeki çalışmalarında Picasso, Miró ve Yves Tanguy'un etkileri görülür. Freud'un kitaplarının etkisiyle resimlerinde cinsel öğelere de sık sık rastlanır.

1929'da Paris'te kendinden on yaş büyük, asıl adı Helena Ivanovna Diakonova olan Gala'yla tanışır. Paul Éluard'la evli olan Gala'yla ömür boyu sürecek tutkulu bir ilişkiye girer. Onu hayatının esin perisi olarak görür. Éluard'dan boşanan Gala, 1934'te Dalí'yle resmen evlenir. Bu nikâh, 1958'de Katalonya'daki bir kilisede gerçekleştirilen Katolik nikâhla pekiştirilir. Sanat dünyasını çok iyi tanıyan Gala aynı zamanda Dalí'nin menajeri olarak ticari başarı kazanmasında büyük rol oynar.

1934'te New York'ta açtığı sergiyle büyük bir başarı kazanır. 1936'da Londra'daki *Uluslararası Sürrealizm Sergisi*'ne katılır. Burada dalgıç tulumu içinde, bir elinde bilardo

ıstakası, öbür elinde de iki kurt köpeğinin iplerini tutarak bir konuşma yapar. Onun garip kılık kıyafeti, ilginç bıyığı ve aykırı davranışlarıyla insanları şoka sokma merakı öbür sanatçılar ve eleştirmenler tarafından genellikle olumsuz karşılanır. 1936-1939'da İspanya'da hayatı altüst eden iç savaşta Cumhuriyetçilerin yenilmesi ve faşist General Franco'nun kazanması üzerine, kendisinin de Franco'cu olduğunu açıklayan Dalí, bu durumu bir mektupla eski arkadaşı Luis Buñuel'e bildirir. Buñuel, Breton ve öbür gerçeküstücü sanatçılar, Dalí'yle ilişkilerini keserler. Breton, adındaki harflerin sırasını değiştirerek sanatçıya "Avida Dollars" (Dolar tutkunu) adını takar. Dalí de "Sürrealizm Benim" sözleriyle karşıtlarına yanıt verir.

Amerika'dayken Alfred Hitchcock'un *Spellbound* (Öldüren Hatıralar) filmine katkıda bulunur. Walt Disney ile işbirliği yapar. Bu ülkede geçirdiği dokuz yıl içinde New York'ta ve Kaliforniya'da Monterey bölgesinde yaşar. 1942'de *Salvador Dali'nin Gizli Yaşamı* adlı otobiyografisini yazar. Resim dışında, heykel, grafik, fotoğraf, sinema, sahne ve moda tasarımı gibi alanlarda da çalışan Dalí aynı zamanda şiir, roman, deneme ve eleştiriler de yazmıştır. 1939'da Monte Carlo'daki Rus Balesi'nin koreografi Leonide Massine'le de işbirliği yapan Dalí, *Bacchanale* balesinin sahne tasarımı ve kostümlerinden sorumludur.

1928 yılında Luis Montaya ve Sebastià Gasch'la *Sanat Karşıtı Katalan Manifesto*'yu yayımlayan Dalí, Hiroşima'ya atılan atom bombasının ardından nükleer fiziğin de dahil olduğu bilim dallarıyla ilgilendi, 1951'de *Mistik Manifesto*'yu yazdı. James Watson ve Francis Crick'in çalışma alanı DNA konusuna ilgi duydu ve onların "Çift Sarmal" kavramından esinlenerek çizimler yaptı. Çift sarmalı Gala'yla kendisinin bir simgesi olarak benimsedi. Onun bilime ve bilim insanlarına duyduğu büyük ilgiye bilim insanları da kayıtsız kalmadılar. Son yıllarındaki birçok etkinliğini onlar da yakından izlediler.

Siyasal görüşleri yüzünden André Breton ve öbür gerçeküstücü arkadaşları onu aforoz ettilerse de, İspanya Kralı I. Juan Carlos tarafından Pubol Markisi olarak ödüllendirildi. Anarşist ve monarşist olduğunu söyleyen Dalí, New York'ta resimleri çok para getirmeye başlayınca, tam bir küçük burjuva gibi yaşamaya başladı. İlgi çekmek ve başarı kazanmak için her türlü teşhirciliğe başvurduğu gibi röntgencilikten vazgeçmediğini de hiç gizlemedi. Eleştirel paranoya adını verdiği bir yöntemle çalışıyordu. Ün ve para için reklam filmlerinde rol aldı. En ünlü lolipop şirketinin logosunu çizdi. Onun bu ilginç ve çılgın özelliklerinin bizzat en yakından bilinenleri ise, Ara Güler fotoğraf çekmek için kendisiyle buluştuğu sırada onunla görüşmeye gelen üç gazeteciyi başından savmak için yaptığı numaralar ve röportaj

için Paris'teki ilk yıllarında oteline giden Zeynep Oral'ı çırılçıplak karşılayarak kaçırmaması, sonra da aynı gün öğleden sonra özür dilemesidir.

2011'de Barselona'da Xavier Benguerel adlı Katalan bestecinin Dalí ile Gala'nın karmaşık ve ilginç ilişkilerini ele alan 4 perdelik *Jo, Dali* (Ben, Dali) operasının temsili, sanatçının Katalan Kültür Kurumları tarafından ne kadar önemsendiğini gösterir.